

Universitätsbibliothek Paderborn

**D. Haymo||nis Episcopi Hal-||berstatten[sis] Homiliarum,
nunc sexto || maiori [pro] ante hac unquam dili||gentia
excusarum, || Pars ...**

praeter omnes omnium appendices, accesserunt iam recens homiliae
aliquot piæ, ante hoc tempus excusæ nusquam

Pars Aestivalis

Haimo <Altissiodorensis>

Haimo <Halberstadensis>

Coloniae, 1551

VD16 H 222

Amen dico uobis, Nisi abundauerit iust. Mat. 5.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39335

ritum dignetur suscipere, sicut & dominus dixit in euangelio ad patrem, In manus tuas commendo **Luc. 23.** spiritum meum, & uos, si quando uenit mala concupiscētia, & delectatio praua inflammat uos ad libidinem & ad cetera mala patrandā, cogitate & reducite ad memoriā, quia in baptisate mortui estis omnibus peccatis, ubi accepistis remissionē peccatorum. Et talia cogitantes, uiuite deo, id est, sapientiā, prudentiā, castitati, cæterisq; uirtutibus. Quicumq; enim deo uiuit, omnibus uirtutibus uiuit quæ in deo sunt.

DOMINICA VII. POST PENTECOSTEN. Matthei V.

In illo tempore dixit Iesus discipulis suis: Amen dico uobis, Nisi abundauerit iustitia uestra plus quam scribarum & pharisæorum. Et reliqua.

Qui putant præcepta ueteris testamenti districtiora esse quam noui, discant ex præfenti lectiōe suā ignorantia confiteri, audiantq; ipsum saluatorem discipulis dicentem: [Amen dico uobis, nisi abundauerit iustitia uestra plus quam scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.] Iustitia scribarum & pharisæorum erat, hominem non occidere: iustitia uero eorum, qui regnum cælorum

- intrare desiderant, maior esse debet, ut non solum homines non occidant, sed nec irascantur, aut odio habeant. Iustitia scribarum & pharisæorum erat, diligere amicum & odio habere inimicum: iustitia autem eorum qui intraturi sunt in regnum celorum, maior debet esse, ut non solum amicum in deum, sed etiam inimicum diligant propter deum, dicente domino: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calūniantibus uos, ut sitis filij patris uestri qui in celis est. Iustitia scribarum & pharisæorum erat, non mœcharicum uxore proximi sui: iustitia eorum qui regnum celorum intrare desiderant, maior esse debet, ut non solum adulterium non perpetrēt in corpore, sed etiam nec delectent in corde, propter illud quod dñs ait: Qui uiderit mulierem ad cōcupiscendum eam, iam mœchatus est eā in corde suo.
- Mat. 5.** Et propter illud Apostoli: Fornicatores & adulteros iudicabit deus. Iustitia scribarum & pharisæorum erat, aliena non rapere: iustitia eorum, qui ingredi desiderant regnum celorum, maior esse debet, ut & propria largiantur, & raptoribus non resistant, domino dicente: Nolite resistere malo, & si quis quod tuū est tulerit, ne repetas. Quibus exemplis profecto patet, quia præcepta noui testamenti tanto sunt districtiora, quanto spiritalia. illa enim quæ parulis & carnalibus carnalia sunt data, in quibus perfectio non est manifestata, sed malitia resecata. Hæc uero spiritalibus spiritalia sunt data quæ non terrenam possessionem, sed celestem præparant mansionem, illis temporali iustitia temporali premiū expectabatur, domino dicente: Obserua & audi præcepta domini dei tui, ut bene sit tibi, & longo ui-
- Mat. 5.**
- Ibid.**
- Heb. 13.**
- Mat. 5.**
- Deut. 5. & 6.**

uas tēpore, & Igressus possideas terrā lacte & mel
 le manantē. Perfectio noui testamenti uitam pol
 licetur æternā, quam nec oculus uidiit, nec auris au
 diuit, nec in cor hominis a scēdit, q̄ pręparauit de 1. Cor. 2.
 us diligentibus se. Quibus ergo maius pręmiū, p
 mittitur, maior debet esse iustitia. Aliter: Iustitia
 scribarum & pharisęorum esse putabatur, quan
 quam non esset iustitia, quod exterminabāt facies
 suas, ut apparerēt hoībus ieiunātes, intus autē pleni
 erāt rapina & iniquitate. Iustitia uero eorū q̄ regnū
 dei intrare desiderāt, maior esse debet, ut sanctitas
 quę apparet in corpore, multo magis seruetur in
 corde. Iustitia scribarū & pharisęorum uidebatur
 esse q̄d alligabāt onera grauiā & importabilia, &
 imponebant in humeros hominū, digito autē suo
 nolebant ea mouere. Iustitia eorum, qui regnū cę
 lorum intrare uolunt, maior esse debet, ut manda
 tum dei primi custodiant, nec p̄termittāt q̄ alios
 custodienda docent uel docuerunt. Iustitia scriba
 rum & pharisęorū esse cernebatur, q̄d decimabant
 mentham & anethum & cyminum & omne olus
 horti, maiora autē legis p̄termittebant. Iustitia
 eorum, qui regnū dei intraturi sunt, magis abūda
 re debet, ut sic minima p̄cepta dei custodiant, q̄
 tenuis maiora non p̄termittant.

Audistis quia dictū est antiquis: Nō occi
 des. Qui autē occiderit, reus erit iudicio.

¶ Antiquis dictum est, id est, populo Iuda
 eorum cui a domino per Moysen p̄ceptum erat
 ut non occideret: aut si quis occideret, & ipse oc
 cideretur.

Ego autē dico uobis, quia oīs q̄ irascitur fratri

suo, reus erit iudicio.] Id est, ego nouus homo, q
 non ueni soluere legem, sed adimplere, quiq; elegi
 uos de mundo, & mandatum nouum do uobis, ut
 uos inuicem diligatis, [Ego autem dico uobis, quia
 omnis q irascitur fratri suo, reus erit iudicio.] Tan
 ta ergo pœna punitur ira in nouo testamēto, quā
 ta homicidium in ueteri, secundum quod Iohan
 nes apostolus ait: Omnis qui odit fratrem suum,
 homicida est. In nonnullis autē codicibus ita scri
 ptum legitur: Omnis qui irascitur fratri suo sine
 causa, reus erit iudicio. Quod quidam ita intelli
 gendum puta uerunt, quasi tunc ira non esset pec
 carum, quando ab alijs laesi uel puocati irascimur.
 Sed radendum est, sine causa. Nō enim sine causa,
 uel cum causa Christiano fratri irasci permittitur,
 cui a domino p̄ceptū est, Noli resistere malo, sed
 percutienti maxillam, p̄be ei & alterā, & p̄ per
 secutoribus exora. Seruū em̄ domini (ut ait Apo
 stolus) nō oportet rixari, sed māfuetū esse ad oēs,
 etiā ad eos qui contraria sapiūt. Et sicut Iacobus
 apostolo ait, Ira uiri iustitiā dei nō operatur. In ma
 gna obseruātia charitatis, stimulo irē circūcludit;
 quia nemo eū quē ueraciter diligit, occidere potest.

Qui autem dixerit fratri suo racha, reus
 erit concilio.] Racha nec græcum est nec latinū,
 sed proprie hebraicū. Dicitur enim *רחא*, id ē, in
 anis & uacuis, quem nos sine sensu uel absq; cere
 bro possumus appellare. Quidā autē etymologiā
 huius noīs de græco trahere uoluerūt, putantes di
 ci pannosum. Græce em̄ pannus *πάχος* dicitur. Sed
 nos uim huius uerbi subtilius p̄spicientes, nihil ali
 ud intelligimus esse racha, nisi uocē incōditam, ira
 ti animi commotionē significātis. Quales sunt in

1. Ioh. 3.

Matt. 5.

2. Tim. 2.

Iac. 1.

reiectiones apud grammaticos, sicut dicitur a dolente heu, ab irascente hei, a cadente atat. Et pulchre dicitur, Qui dixit fratri suo racha. Frater enim noster est, qui eodem precio nobiscum redemptus est, eodem baptismo est regeneratus. Si enim (ut dominus ait) de ocioso sermone rationem reddiduri sumus in die iudicii, multo magis de contumelioso.

Mar. 12d

Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. **N**orandum in hoc loco, quia gradatim de minimis ad maiora ascenditur: quoniam pro qualitate peccati uindicta comminatur. In primo enim loco unum solummodo posuit, id est, iram: in secundo, duo, id est, iram, & uocem iræ commotionem significantis: in tertio, tria: iram, uocem & contumeliam. Sicut ergo maius peccatum, est dicere fatue, quam solummodo irasci, uel dicere racha: sic grauius est reum esse gehennæ ignis, quam reum iudicio uel contumelio. In iudicio enim causa discutitur: & is qui reus esse putabatur, nonnunquam innocens inuenitur: in contumelio si quis reus conuictus est, quam pena puniatur, ab alijs tractatur, & adhuc euadere solet. In gehennæ autem ignis, nulla est liberatio. Et ideo in retributione peccati, quantitas peccati designatur. **G**ehennæ nomen in tota serie scripturæ ueteris testamenti non reperitur, sed a saluatore primum in euangelio positum cognoscitur. Compositum autem nomen est gehenna ex *ge* & *enn*, quia uallis gratuita interpretatur. fuit enim uallis filiorum: Ennō iuxta Ierusalem, ubi propter scelus idololatriæ multa iacuerunt cadauera mortuorum. Et ideo ubicumque nomen gehennæ ponitur, inferni pena designatur. Sed ne asperam uideretur saluator protulisse sententiam, cum dixerit reum esse gehennæ ignis eum, qui dixerit fratri suo fatue, sta

Ier. 7. 19
& 32.

tim remedium reconciliationis subiunxit, dicens:

Si ergo offers munus tuū ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuū ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offer munus tuum.] In quibus uerbis solícite considerare debemus, quantum ipse in nobis fraternum amorem diligit, quantum uel malum discordiæ, odio habeat, cum munera ante altare non oblata relinquare iubet, & prius reconciliari fratri. Cū enim dominus nostra non nisi propter nos querat, illi pacis hostiam nequaquam offerre possumus, quam diu fratribus impacifici sumus. Nec putandum est quod et tantum modo munera offerimus, cum manibus oblationem ante altare deportamus, sed quando orationi insistimus, ac per ieiunium & uigilias carnē maceramus, cū elemosinas tribuimus, hospitē suscipimus, nudū cooperimus, & cætera his similia pietatis opera implemus, tūc munera deo offerimus. Cauendū ergo summo precepto est, ne malū discordiæ contra aliquē in corde teneamus, & propter hoc nostra munera in conspectu dei accepta non sint: quomodo deo placabilem hostiā (ut dictum est) offerre non possumus, quam diu proximis implacabiles sumus. ¶ Notandū autē quia nō ait, Si tu habes aliquid aduersus fratrem tuum: sed, Si frater tuus habet aliquid aduersum te. Tunc enim frater noster aduersus nos habet aliquid, quā nos lædit. Pergendū ergo ē ad reconciliationē. & si ueniam petere uoluerit, quod in nobis peccauit, clemēter est dimittendū, propter hoc quod dominus ait: Cum stabitis ad orandum, dimittite &c. Si autem ueniā postulare noluerit, spirituales fratres

Marc. ii

secretius immittendi sunt, qui cū ad humilitatis satisfactionē puocent, iuxta præceptum dñi dicentis: Si te audire noluerit frater tuus, adhibe tecum unū uel duos, ut in ore duorū uel triū testium stet omne uerbum. Si autem contumax & superbus perseverauerit ille, qui in te peccauit, non necesse est ut tu ei ueniam postules, sed tñ propter deū ex corde dimitte, ut securus accedēs ad altare cēce re possis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos

Mat. 18.

dimittimus debitorib⁹ nostris, & ut impleatur in nobis qd dñs ait. Si dimiseritis hominibus peccata eorū, & pater ueliter cælestis dimittet uobis peccata uestra. Quod si ex utraq; parte negligentia cōtigit, ab utraq; uenix satisfactio procedere debet.

Mat. 6.

Ibid.

Hæc tamē discretio in hac recōciliatiōe obseruanda est, ut si ille qui aliū lesit, temporale damnū intulit, quod iniuste abstulit, iuste restituat. Si autē uerbo aut cōuicio tantum proximo fecit iniuriā, sufficere creditur sola uenix postulatio ad satisfactionem. Vnde post reconciliationem a domino dicitur: [Et tunc ueniens offeres munus tuum.]

Esto consentiens aduersario tuo cito dum es in uia cū eo] Forte mouet aliquem ad quærendum quis sit aduersarius noster, cum quo concordare nos iubet dominus noster. Cui respondendū est, qd a aduersarius iste, sermo dei intelligitur, non qd recte aduersarius sit nostre salutis, sed qd cōtra dicit nostre carnali uolūtatī. Verbi gratia: Carnalis delectatio p̄trahere nos cupit ad adulteriū, cōtrarius autē tibi sermo dei clamat: Adulteri regnū dei nō possidebūt. Et alibi: Fornicatores & adu-
ros iudicabit deus. Et iterū: Qui uiderit mulierē ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in

1. Cor. 6.

He. 13.

Mat. 5.

corde suo. Sin autē audita hac uoce, uitaueris carnalem delectationem, id est, ardorem libidinis freno continentiae restrinxis, concordasti cum aduersario tuo in bono tuo. Dicamus & aliud: suggerit tibi ebrietas & immittit faucibus tuis siccitatē, usquequo uenias ad ebrietatem, sed contradicit tibi sermo diuinus. Videte ne grauentur corda ue-

2. Cor. 6 stra in crapula & ebriitate. Et iterum: Ebriosi regnum dei non possidebunt. Vince ergo delectationem porandi, & concorda cum aduersario tuo. Sic de ceteris uitijs sentiendum est, in quibus caro concupiscit aduersus spiritū, spiritus autē aduersus carnē. Et hæc sibi inuicem aduersantur, ut nō ea quæ uolumus faciamus. ¶ Via autem præfens est uita. Quādiu enim in præfenti uita manemus, quasi in uia & in itinere sumus, & necdum ad patriam peruenimus. In uia ergo cum aduersario nostro concordare iubemur, quia post mortem, nec audiendi uerbum dei, nec emendandi locus erit, Salomone testante, qui ait: Quodcunq; potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferosq; tu properas. Vnde & de his qui tarde conuerti negligunt, dicitur: Inuocabunt me, & non exaudiam: mane confurgent, & non inuenient me, eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem domini non auderint, nec acquieuerint cōsilijs meis, & detraxerint uniuersæ correptioni meæ. Valde autē timendum est, quod inferitur.

Ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris.]

Si audire nolueris, & cum aduersario tuo concordare neglexeris, ipse tradet te iudici, id est, ipse ser

mo dei erit in testimonium tuæ damnationis, qui prohibitor fuit tuæ correptionis. Et non solum sermo dei erit tibi in testimonium, sed & ipse cogitationes aduersum te consurgent, sicut **Apostolus** **Ro. 2.** ait: Cogitationum inuicem aduersantium, aut etiam defendentium in die, quando iudicabit deus occulta hominū. Nam & ipsa terra, in qua peccamus, nobis in testimonium erit, nisi prius medicina pœnitentiæ sanati fuerimus, teste beato **Iob** **Iob. 13.** qui ait: Et terra aduersum me clamat. Minister autem cui traditur is, qui cum aduersario suo cōcordare noluit, diabolus intelligitur, qui super eos ministerium accipiet iustæ damnationis, qui sponte se tradiderunt prauæ actioni. Ipsos enim exactores habebunt in pœna, q̄s persuasores habuerunt in culpa. Carcer aut̄ infernus est, ubi est uermis qui nō morietur, & ignis q̄ nō extinguetur, de q̄ **p̄ Iohannē** in Apocalypsi dicitur: Omnes blasphemi, fornicatores & adulteri, mittentur in stagnū ignis **Apo. 21.** & sulfuris. Quod autem subiungit,

Amen dico tibi, nō exies inde donec reddas nouissimum quadrantem,] Donec, aduerbium finitum, pro infinito posuit tempore, quod nō solum hoc in loco sacra scriptura, sed etiam plurimis in locis facere cōsuevit. sicut dominus per **Prophetam** ait. Donec senescatis, ego sum, Et **Psalmi** **Psa. 122.** sta: Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nostri. Nunquid aut post illorum senectam deus futurus non erat, aut postquam miserus fuerit nobis, oculi nostri cessabunt respicere illum? non. sed (sicut diximus) finitum pro infinito posuit. Qui locus **Origenianos** destruit, qui

falsa p̄ierate dixerunt: post iudicium dæmones esse soluendos. Sicut enim æternum regnum præparatum est sanctis, ita æternum supplicium reprobis, domino dicente: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et iterum: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam. Hinc per Salomonem dicitur: Lignum in quacunq; parte ceciderit, siue ad austrum, siue ad aquilonē, id est, siue in infernum, siue in regnum dei, ibi erit.

Mat. 25.

Ecc̄i. 19.

DOMINICA VIII. POST PEN
tecosten, ad Romanos VI.

Fratres, Humanum dico propter infirmitatem carnis uestre &c.

Quid est hoc quod dicit Apostolus, Humanū dico? Hoc est, leue & ad complendum facile. Ac si diceret alijs uerbis: Quia carnales adhuc estis, non potestis propter fragilitatem carnis maiora præcepta ferre & implere, idcirco leuia præcepta uobis committam. Quid enim tam facile, ut Origenes dicit, quid tā leue, quam ut sit homo ita promptus ad iustitiam & ad dei uoluntatem complendam, sicuti ad mala opera solet esse promptus? Multo magis. siquidē leuius potest uirtutibus deseruire quam uitijs, & dei uoluntatem implere quam diaboli. Videamus quomodo, & dicamus pauca & pluribus. Est quilibet latro, & quilibet alius iustitia propria uiuens, non de rapina. Dum latro cruciatur gelu & frigore, & superfluis meditationibus per dies & noctes torquetur, uoluens in animo, expectans in agro, quomodo